

HETÉS TIBOR

A MAGYAR VÖRÖS HADSEREG NEMZETKÖZI ALAKULATAIRÓL

Érdekes színfoltja történelmünknek annak a közel tízezer internacionalistának a harcra, akik, a nemzetközi munkásosztály vörös zászlaja alatt, vállalták a magyarországi Tanácsköztársaság forradalmi honvédő háborújának támogatását. Küzdelmük színfolt, de több mint szimbólum. Érdemeiket ennek ellenére még mindig nem értékeljük kellőképp . . .

Honnan jöttek, kikből verbuválódtak a magyar Vörös Hadsereg internacionalista egységei? A bázis lényegesen eltért az oroszországitól. Nem csupán volt hadifoglyok szimpátiájáról és csatlakozásáról volt szó. Ennek oka abban rejlik, hogy amikor Magyarországon győzött a proletárforradalom, a hadifoglyok többsége már elhagyta az országot. Egyéb körülmények ugyanakkor előmozdították, hogy az internacionalista alakulatok számottevő szerepet játsszanak.

Az egykori hadifogolytáborokban (Esztergom, Somorja, Zalaegerszeg stb.) még mindig sok orosz, valamelyes szerb, török, olasz katona élt. Életviszonyaik természetesen mások voltak, mint hadifogságuk idején. Az oroszok közt — érthetően — erős volt a forradalmi mozgalom, hiszen az oroszországi forradalmakat követően több helyütt szerveztek bolsevik alakulatokat. Az egykori hadifoglyok többsége dolgozott: elsősorban a mezőgazdaságban, sokan gyárakban, és a proletárforradalom győzelme után innen jelentkeztek a Vörös Hadseregbe. De a toborzómunka kiterjedt az átutazókra is. A Dél-Oroszországba induló szállítmányok Csehország és Ausztria felől érkeztek, de a román határon elakadtak. Továbbszállításukat a román királyi hatóságok megtagadták. Tabacsnyikov, az orosz toborzóbizottság tagja írja le visszaemlékezésében, hogyan folyt ezeken a szerelvényeken az eredményes agitáció.

Zömében ugyancsak hadifogolyként került Magyarországra az a mintegy 300 olasz katona, aki később az egyik internacionalista zászlóaljban mindvégig hűséges támasza maradt a proletárdiktatúrának.

A nemzetközi egységekbe tömörültek a Magyarországon élő, korábban, vagy éppen a háború alatt letelepedett különböző nemzetiségű dolgozók. Közismert, hogy különösen Budapest környékén nagy számú bolgár család élt, akiknek egy része a forradalom aktív támogatójává vált. Kevésbé tudott, hogy nagyon sok lengyel munkás — lódzi szövómunkások, dobrovai bányászok, galíciai mezőgazdasági cselédek — Magyarországon próbálta megtalálni otthonát és szerény megélhetését. Budapest peremvárosaiban, a tatabányai bányászok közt éltek és a főváros üzemeiben dolgoztak.

Nemzetközi egységek hadrendje 1919. V. 31.

80. nemzetközi dandár

Pk. : Folkusházy Lajos
Pol. megbízott : Pavlik Politzer Béla

26. nk. ezred

Pk. Szántó Zoltán
Pk. h. Forgács Vilmos
Pol. mgb. Kaufmann Albert

I. (orosz) zj

Pk. Kirill Kablukov
Pol. mgb. Rafael Meller

III. (magyar internac. zj)

Pk. Malai z Pál
Pol. mgb. Göndör Imre

IV. (székely) zj

Pk. Keresztes József
Pol. mgb. Mezei József

27. nk. ezred

Pk. König Oszkár

II. (osztrák) zj

Pk. Kiss Zsigmond
Pol. mgb. Vogelfänger

V. (osztrák) zj^X

Pk. Pichel Adolf

^X Alakult május 23-án a Budapestről érkezett III./2. (azonos a III./27. el) osztrák zászlóaljából.

1. dandár

16. felvid. gy. e.

zömében szlovák vöröskatonákból

egyéb magyar egységek

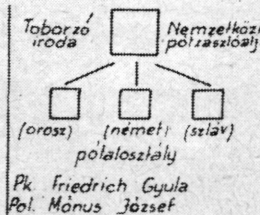
Essterg. vedőosztag^X

II./26.

^X Jun. 9-től 3 zj -ből álló - közte a II./26. (lengyel) zj - , Barkányi-nai dandár -ra alakul

Szervezés alatt Budapesten

II./27. (lengyel) zj^X

Önálló zászlóalj.

I. Balkán zj^X
(volt délszláv,
volt III./13. zj)

^X Június 13-30-ig — kiegészítve olasz és más nemzetiségű századokkal — a 80. dd. 26. ezredéhez beosztva.

^X Június 15-én érkezik be a 27. nk. ezd.-hez. A- zj.-ban más nemzeti-ségek is.

Tevékeny, hősies harcot folytattak a szlovákiai területek forradalmi érzelmű szlovák munkásai és fiataljai. Belőlük alakult a 16. szlovák ezred. Soraik tovább szaporodtak azokkal a katonákkal, akik az északi hadjárat idején átálltak, vagy lakóhelyük felszabadulása után önként jelentkeztek a Vörös Hadseregbe.

Említésre méltó, hogy a Békés megyei szlovákok — akik a legütőképesebb 6. hadosztály 101. ezredébe tartoztak — az első pillanattól az utolsóig kitartottak a tanács hatalom mellett.

Eleinte ugyancsak a nemzetközi egységekbe toborozták azokat a magyarokat, akik megelőzően az oroszországi szocialista forradalomban, majd a polgárháborúban vettek részt. A magyar Vörös Hadsereg felállításáról szóló rendelet még meg sem jelent, amikor a Hadügyi Népbiztosság hozzájuk intézett felhívása az újságokban megjelent: „A forradalom avangárdája voltatok már akkor is, mielőtt csak derengeni kezdett az Ural felől a forradalom mindent bevilágító és mindent beborító fénye... Jöjjetek és jelentkeztek az 1. budapesti nemzetközi ezredbe.”¹

A nemzetközi egységek további csoportját osztrákok alkották. Bécs munkásai és forradalmi eszméktől áthatott katonái szimpátiával figyelték a magyarországi eseményeket. A segítőkészség tetté vált elhatározásukban akkor, amikor fegyveresen a Magyar Tanácsköztársaság védelmére siettek. Szervezetten, mintegy 1200-an, nagyrészt a 41. Volkswherbataillon katonái jöttek Magyarországra. „Budapesten nagy ünnepléssel fogadták őket” — írta róluk Julius Deutsch, osztrák szociáldemokrata hadügyminiszter, majd némi iróniával hozzáfűzte: „Ha már annyira nem lehet visszatartani őket, akkor hát éljék csak ki forradalmi hevületüket Magyarországon...”²

Végül még egy csoportja volt a nemzetközieseknek. Azok, akik az ellenséges hadseregekből szöktek át. Románok, szerbek, franciák, akik a döntő pillanatban megérezték, hol a helyük.

E csoportok összefogásában, a proletárdiktatúra iránti szimpátiájuk erősítésében és aktivitásukban hathatós segítséget jelentettek a Kommunisták Magyarországi Pártja, illetve az egyesült párt mellett működő nemzetiségi szekciók, amelyek a Magyarországi Internacionalisták Szocialista-Kommunista Föderációját alkották. A 15 nemzeti csoport igen jelentős toborzómunkát fejtett ki. Számos vezetőjük, mint pl. a lengyel Jozef Rotstadt Krasny, a jugoszláv Ivan Matuzovics, a bolgár Nikola Gramovsky, az orosz Rafael Meller és Vlagyimir Jusztusz, közvetlenül is részt vett az internacionalista zászlóaljak megszerzésében. Egyesek mint parancsnokok teljesítettek szolgálatot.

Néhányukról, akik végigküzdötték a forradalmi honvédő háborút, külön is szót kell ejteni.

Leo Rothziegel, az egyik osztrák zászlóalj parancsnoka, tősgyökeres bécsi volt. Maga is végigszenvette a világháborút. Káplárként került hadifogságba az oroszországi fronton. Amikor kitört a forradalom, mellé állt. Hazatérése után barátjával, Egon Ervin Kischsel, a később híressé vált „szárguldó riporterrel” együtt szervezték a Vörös Gárdát, alapító tagjai voltak az Osztrák Kommunista Pártnak. Hősi halált halt az áprilisi tiszántúli harcokban.

Kirill Kablukov, a cári hadsereg egykori kapitánya, a zalaegerszegi hadifogolytáborban élt, amikor a magyarországi forradalom őt is magával ragadta. Áprilisban a Tiszántúlon harcolt, majd végigküzdötte a csehszlovák burzsoá hadsereg ellen folytatott hadműveleteket. A forradalom leverése után visszatért

1 A magyar Vörös Hadsereg 1919. Budapest, 1959. 84. o.

2 A magyarországi forradalmak krónikája 1918–1919. Budapest, 1969. 229. o.

Leo Rothziegel, a II. osztrák zászlóalj parancsnoka és Egon Erwin Kisch, újságíró (balról)

hazájába. Ismereteink szerint 1923-ban egy közlekedési baleset alkalmával veszítette életét.

A Magyar Tanácsköztársaság forradalmi honvédő háborújának hőse a lengyel Franciszek Gavlinski. A Krakkóban született agrónomus a budapesti Lengyel Katonai Misszió beosztott tisztje volt. Amikor megkezdődött a lengyel internacionalista egységek szervezése, ő is jelentkezett. „Ha most Oroszországban lennék — mondotta — ugyanilyen kérvényt intéznék az orosz Vörös Hadsereghez.” Kezdetben kiképzőként, majd a lengyel század parancsnokaként harcolt. Az Érsekújvár felszabadítását célzó hadműveletekben halt hősi halált. Franciszek Gavlinskit hőst megillető búcsúban részesítették. A Cerwona Gazeta írta róla: „Nem volt a lengyel alakulatnak nála odaadóbb, keményebb harcosa. Kemény volt, de amellet rendkívül barátságos, megnyerte katonái bizalmát, barátságát, ami igen jó hatással volt a fegyelemre. A harcok mezején halt hősi halált... A lengyel zászlóalj a legjobb elvtársat és parancsnokot veszítette el Gavlinski elvtársban, a proletariátus pedig a munkások ügyének felejthetetlen harcosát.”

A nemzetközi alakulatok szervezésében vett részt Szántó Zoltán, aki 1918 őszétől aktív tagja volt a KMP-nek. Az első nemzetközi ezred megalakulásakor annak parancsnokává nevezték ki. Ő irányította az ezred sikeres hadműveleteit az északi hadjáratok idején. A Tanácsköztársaság leverését követően részt vett az illegális munkában, majd a felszabadulást követően demokratikus rendszerünk építésében.

Az internacionalista egységek szervezését a Hadügyi Népbiztosság irányította. Ennek a munkájában eleinte jelentős tevékenységet fejtett ki Gábor Mózes, akit a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása után bíztak meg e feladattal. (Mégelőzően, a szaratovi ezred komisszárjaként, hasonló feladatokat oldott meg.) Később a 7. hadosztály politikai megbízottja. A vereség után a Szovjetunióba emigrált.

A forradalmi honvédő háború hőseiként tiszteljük, és emlékét őrizzük mindazoknak, akik a harcmezőn áldozták életüket: Rudnyik, Prokopenko és Vdovin

Rafael Meller, az 1. orosz zászlóalj politikai megbízottja

elvtársak az északi hadjáratban haltak hősi halált, Ivan Mosonkin, Kuhta, Suketa, Mescsuk, Klavgyinsz, Dzioba, Lebedinger, Meszlov és Turukin elvtársakat fogságba esésükkor végezték ki, Reja Fried a júliusi tiszai átkelésnél vesztette életét, és sokan mások, akiknek nevét nem jegyezték fel.

A Hadügyi Népbiztosság április 6-án adta ki a nemzetközi ezredek szervezésére vonatkozó első rendeletét, amely a toborzás kezdeti eredményeit volt hivatott formába önteni. „Budapesten az 1., 2. és 3. önálló nemzetközi vörös ezred alakult meg... Az 1. sz. ezred ideiglenes parancsnokává Friedrich Gyula elvtársat, a 2. sz. ezred ideiglenes parancsnokságával Rothziegel Leo elvtársat bízom meg. Az 1. sz. ezred már megalakult... A 2. sz. ezred a Bécsből ideérkezett 1000 elvtársból és a még toborzandókból alakítandó meg... A 3. sz. ezred a székely zászlóaljából, román, bolgár, szerb, olasz és albán századokból alakítandó meg...”³

Április 16-án megkezdődött az antant-hatalmak sugallta intervenció: a román királyi haderő ismét átlépte a kijelölt keleti vonalat.

Az első nemzetközi ezred orosz és Szovjet-Oroszországból hazatért magyar katonáit április második hetében Csucsára szállították. A hangulat mindkét zászlóaljban jó volt: valamennyien tudták, hogy a demarkációs vonal megerősítésére mennek. Miután az általános katonai helyzet folyamatosan romlott, az 1. nemzetközi ezred után a 2. osztrák ezredet is az arcvonalra irányították.

Stromfeld Aurél, a Keleti Hadseregparancsnokság vezérkari főnöke, az április 20—21-re kialakult katonai helyzet alapján célul tűzte, hogy az első vonalban álló csapatokkal mindaddig feltartóztatja az ellenség előnyomulását, amíg az 1. és 4. hadosztály felkészülhet ellencsapás végrehajtására. A keleti frontvonal közepén azonban mindössze a Csucsától visszavonult nemzetközi ezred, a Debrecenbe irányított 2. nemzetközi ezred, a felfegyverzett debreceni munkások és a 39. dandár maradványai álltak.

A debreceni katonai parancsnokságnak erői zömét Debrecentől keletre, Vámospércs térségében kellett volna összpontosítania, de a Rothziegel vezette osztrákokon kívül más erőt ide nem irányítottak. Súlyos mulasztás történt, amely végzettszerűen megpecsételte Debrecen és a 2. osztrák zászlóalj sorsát.

Április 22-én egy ellenséges ezred rohamozta a Vámospércs előtt húzódó osztrák állásokat. Délután a debreceni katonai kerületi parancsnokság kísérletet tett a kedvezőtlen katonai helyzet megváltoztatására: még két zászlóaljat irányított Vámospércs felé. A korábban elkövetett hibát azonban már nem lehetett korrigálni: a túlerő előbb összeroppantotta az első vonalban küzdő osztrák zászlóaljat, mint a segítség megérkezett. Hajnalra Debrecen katonai kiürítése befejeződött, de Leo Rothziegel, maradék csapatával, továbbra is igyekezett feltartóztatni a lendületben levő ellenséget. A magára maradt csoport, felejtetlen és bátor parancsnokával együtt, az első vonalban hősi halált halt.

Még egy hétig dúltak a tiszántúli harcok, amelyekben a nemzetközi egységek megtették a tőlük telhetőt, ám az általános katonai kudarc az ő soraikat is szétzilálta.

Újjászervezésük alapját az a forradalmi lelkesedés teremtette meg, amely május 2-át követte. Tíz- és tízezrek eltökéltsége nyomán születtek meg az új munkáshadosztályok, megalakult a Vörös Hadsereg Parancsnokság, amely valamennyi hadműveleti egység felett átvette a vezetést. A három új hadtestpa-

³ Hadügyi Népbiztosság 7820/el.n. 6.—1919. sz. A Hadtörténelmi Intézet Levéltára (a továbbiakban — HL), Magyar Tanácsköztársaság iratai (a továbbiakban — MTK ir.), 26. csomó.

rancsnokság közül az I. Cegléden működött, s ennek védőszárnyai alatt kezdődött a nemzetközi egységek újjászervezése.

A kifáradt nemzetközi zászlóaljakat Cegléden összevonták, és az I. hadtest 7. hadosztálya felügyelete alatt felfrissítették, kiegészítették őket. Végül a 80. nemzetközi dandár parancsnoksága alatt a 3. hadosztály kötelékébe osztották be, amely az Ipoly és Rimaszécs közötti arcvonalat biztosította.

A Hadügyi Népbiztosság május 26-i rendeletében még egy ízben foglalkozott szervezési kérdésekkel és a következőképp intézkedett: „... a nemzetközi ezredek számára a pótlásra csak az eddigieknél kisebb mértékben lehet számítani... nemzetközi ezredekben orosz hadifogságból hazatért magyaroknak és székelyeknek további beosztásától el kell tekinteni.” Az átszervezés lényegéről: „A jövőben csupán az 1. és 2. nemzetközi gyalogezredek fognak megmaradni, míg a 3. és a 4. ezred feloszlik, illetőleg ezeknek Budapesten levő részeiből a két megmaradó ezred számára egy pótzászlóalj fog szervezteni, mely a nemzetközi ezredek szervező és toborzó irodájával egybeolvadva végzi a kint levő csapatok számára a pótláshoz szükséges emberek toborzását, a menetszázadok összeállítását, a ki nem képzettek kiképzését.”⁴

Ez a két ezred alkotta a 80. nemzetközi dandár gerincét. A felosztott 3. ezredből a „Balkán vörös zászlóaljat” egészítették ki, így a szerbek, albánok, olaszok, bolgárok, horvátok és törökök valamennyien egy zászlóaljba kerültek. Ezenkívül még két nemzetközi zászlóalj volt, amelyek közül az I/27.-ben oroszok és lengyelek, a II/26.-ban lengyelek, szerbek, oroszok, németek és románok voltak. A szlovákokat — mint erre már utaltunk — a 16. felvidéki ezredbe

A 101. vörös ezred szlovák katonáinak csoportja

⁴ Hadügyi Népbiztosság 10 636/eln./—1919. sz. HL MTK ir. 7. csomó. Ugyanakkor a Hadseregparancsnokság a 26. és 27. hadrendi számmal látja el a két nemzetközi ezredet.

tömörítették és a II/26. nemzetközi zászlóaljjal együtt az 1. dandár parancsnoksága alá rendelték. Ez a dandár tehát ugyancsak nemzetközinek tekinthető.⁵

Három hét hadsereget teremtő lendületében azonban a harcok nem szüneteltek. Május 20—24. között megszületett a katonai fordulatot jelentő Salgótarján—Miskolci győzelem. Ennek nyomán kialakult a Forradalmi Kormányzótanács és a Vörös Hadsereg Parancsnokság végleges elképzelése a további hadműveletekről. Az elhatározás Stromfeld május 25-i intézkedésében öltött testet: „Az általános helyzetből kifolyólag a Hadseregparancsnokság elhatározta, hogy a Tisza és Losonc között fekvő területen mindazon előkészületeket megteszi, amelyek egy esetleges nagyobb támadó hadművelethez szükségesek.” Az arcvonal északnyugati szárnyán álló 3. hadosztály feladatul kapta, hogy foglalja el Losoncot, ezért csapatainak zömét Losonc mögött, Rapp—Fülek—Mucsény területén összpontosította. A hadosztály kötelékébe tartozott a 80. nemzetközi dandár is. Szemben a „Losonci csoport” állt, amelynek parancsnoka Letovsky altábornagy volt. Három dandára félkörívben védelmezte Losoncot.

A május 27-i hadseregparancsnoksági parancsban találjuk a 3. hadosztály pontosan körvonalazott feladatát: „A 3. hadosztály feladata 29-én Losoncot megszállni és a város bevétele után azonnal kiválogatott csapatokkal összeállított erős különítményt Zólyomra előretolni. A hadosztály zöme Losonc környékén és feladata egyelőre az Ipoly északi partján álló cseh erőket végleg visszavetni és lehetőleg megsemmisíteni.”⁶

Röviddel a hadműveletek megkezdése után Kablukov zászlóaljparancsnok az első vonalból küldött jelentésében az alábbiakat közölte: „A zászlóaljunk itt levő százada öt óra óta harcban van. Szakaszaink átkeltek az Ipolyon. Rákospusztánál levő ellenség 4 db géppuskája, nagy veszteségek mellett, visszavonulásra kényszerítette őket. Jelenleg a vasútvonal mentén beásták magukat és tűz alatt tartják a Hámor-pusztai vonalat, a Ravara völgyét.”⁷

A III. magyar és az V. osztrák zászlóalj arcvonalszakaszának balszárnyán, Litke felett, már az első roham sikerrel járt. Közeledett a dél, amikor a 11. roham századnak sikerült az Ipolyig kijutnia. A század két csoportban közelítette meg a közúti és vasúti hidat. Egy részük a hídon támadott, mások az Ipolyon gázoltak át. Százötven magyar, orosz és osztrák vöröskatona halálmegevítő bátorsággal rontott az ellenségre. A Vogelfänger osztrák és Göndör magyar parancsnok vezette és döntő sikert elért 11. roham századot azonnal követték a többiek, valamint a géppuskások. A két zászlóalj teljes szélességben birtokba vette a jobb partot.

A szilárd védelmi állásaiból kivetett ellenség Miksinél és a Koháry-hegyen próbált ellenállni. Ezért az ezredparancsnokság első lépcsőbe vonta az V. osztrák zászlóaljat, míg a 284. magassági pontot elfoglaló két század tovább nyomult Losonc felé. Délután 4 órakor az ellenség ellenállása megtört és rendezetlenül visszavonult. Szántó ezredparancsnok fél ötkor a két zászlóalj általános előnyomulásáról jelentett: „A III. zászlóalj a losonci országút mindkét oldalán... Az V. zászlóalj Koháry-hegyről folytatja az előnyomulást. Két század rajvonásban, 1. század tartalékban.”⁸

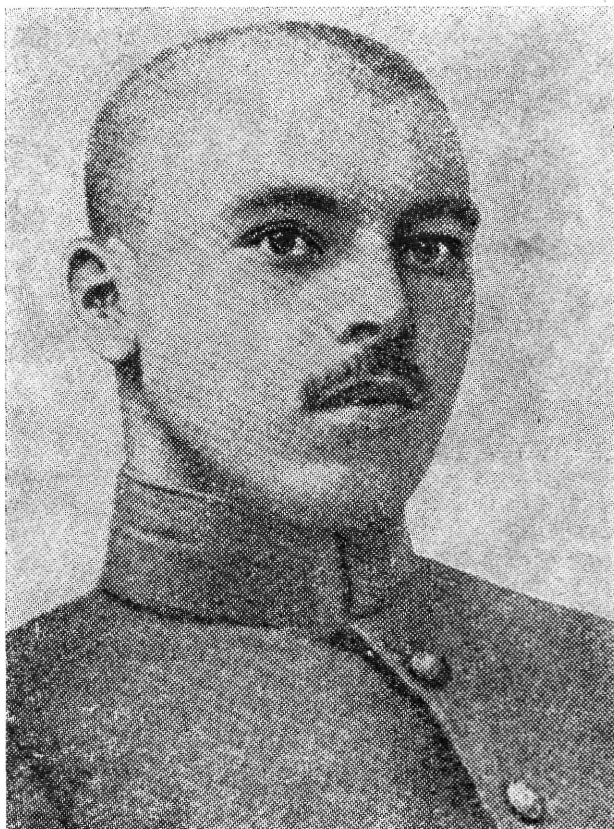
A döntő rohamot, pontban 5 órakor az orosz zászlóalj kezdte. Nagyszerű győzelmükről Kablukov zászlóaljparancsnok és Forgács ezredparancsnok-helyettes jelentése számolt be: „Zászlóaljunk két századdal 12 óra elkeseredett harc után

5 A szervezés részleteit lásd *Hetés Tibor*: A 80. nemzetközi dandár. Budapest, 1963. 77—82. o.

6 A magyar Vörös Hadsereg 1919. I. m. 316. o.

7 Az 1. nemzetközi zászlóalj jelentése. HL MTK ir. 93. csomó.

8 Az 1. nemzetközi vörösezred jelentése. HL MTK ir. 93. csomó.

Kirill Kablukov, az I. orosz zászlóalj parancsnoka

birtokba vette a Rákospusztánál levő V. H-t. Utolsó tartalékát, a felderítő osztagot, du. 3 h-kor a V. H. hátába küldte, s azután du. 5 h-kor általános rohamot intézett. Foglyokat ejtettünk, 4 beépített gépfegyvert, több száz kézigránátot, telefon- és hadianyagot zsákmányoltunk. A roham után a két század őrséget hagyva vissza, folytatta az előnyomulást és megszállotta a Parlag-pusztától északra levő csúcst...⁹

Ezalatt a II. osztrák zászlóalj a füleki út mentén gyors előretöréssel megközelítette Losoncot. Kiss Zsigmond zászlóaljparancsnok 7 óra 45 perckor rövid jelentést küldött hátra, amelyben közölte, hogy 7. százada érte el először a várost.

A nemzetközi ezredek elismerésre méltó tetteről a 80. dandárparancsnokság számolt be: „Az 1. nemzetközi vörösezred II., III. és V. zászlóaljai a Losoncot szívósan és teljes elismerésre méltóan védő ellenségre való támadásnál egymással vetélkedve harcoltak. Különösen elismerést érdemel a rappi hidakat rohamozó 11. század és az I. orosz zászlóalj Vilke és Panyidarócz elleni, ellenséges ágyútűz alatt végrehajtott merész támadása. A II. zászlóalj 6. századának Rapptól nyugatra való energikus beavatkozása is kiemelkedő, mert nagyban elősegítette Losonc gyors elfoglalását. Személyenként dicséretet érdemelnek Kiss Zsigmond a II., Mataisz Pál a III. zászlóalj és Pichel az V. zászlóalj parancsno-

⁹ Az 1. nemzetközi zászlóalj jelentése. HL MTK ir. 93. csomó.

kai, valamint Kauffmann Albert ezred politikai megbízott, Göndör Imre, Vogel-fänger és Levendovszky zászlóalj politikai megbízottak (előbbi kettő a 11. század rohamában is részt vettek), továbbá Kuti jelentőlovas és Kovács Szilárd géppuskás szakaszparancsnok...¹⁰

A hajnaltól estig húzódó kemény csatában a 80. nemzetközi dandár teljesítette kötelességét.

Hasonlóan nagyszerű tettet hajtottak végre az 1. dandár kötelékében küzdő II/26. zászlóalj katonái, akik Esztergomból kiindulva Tardoskeddig nyomultak. E harcokban halt hősi halált a lengyel egység parancsnoka, Franciszek Gav-linszki.

Győztes harcokban, pihenő nélkül végigküzdött nyolc nap. Ebben az egy mondatban lehet összefoglalni mindazt, ami Losonc felszabadítását követte. A 80. nemzetközi dandár, hihetetlen erőfeszítések árán, ezer méteres hegyek közt, sokszor elszigetelten, de törhetetlen győzni akarással tört keresztül az ellenség vonalain. E harcokban több mint kiemelkedő: elszánt magatartást tanúsított az orosz zászlóalj. A 3. hadosztályparancsnokság június 2-i jelentése e szavakkal méltatja a zászlóalj teljesítményét: „Az I/1. nemzetközi orosz zászlóalj május 29-e óta folytonos harcok között törte le az ellenség szívós ellenállását... Parancsnoka Kablukov elvtárs, melléje az első ezredtörzstől beosztott Forgács, valamint Müller politikai megbízottakkal fáradhatatlanul a csapat élén van.”¹¹

A 80. dandár harci tevékenységét támogató 16. szlovák ezred Korponát, majd Selmechányát szabadította fel. Olyan csapást mértek az ellenségre, amely elérhető közelségbe hozta Zólyom felszabadítását. Június 7-én ebben a városban is kitűzték a vörös lobogót.

A 80. nemzetközi dandárt Zólyom és Gyetva között összpontosították. Pihe-nőről szó sem lehetett, mert a dandárral nyomban közölték a Hadseregparancsnokság újabb parancsát: „A 80. dandárparancsnokság a nemzetközi ezredekkel és három üteggel Ruttká környékét érje el.”¹² A szándék félreérthetetlen volt: Ruttká birtokba vételével a Kassa körül megvert kelet-szlovákiai csapatok visszavonulási lehetőségét elvágni és ezekre a csapatokra végső csapást mérni. A harcoknak ebben a szakaszában azonban már jelentkeztek azok a problémák, amelyek a Vörös Hadsereg helyzetét általánosan jellemezték. A párizsi ultimátum, az utánpótlás hiánya, a politikai bizonytalanság bénítólag hatott a nemzetközi egységekre is. Az újabb feladatok megvalósításának feltételei már nem voltak meg, annak ellenére, hogy pl. az osztrák zászlóalj még mindig szilárdan tartotta állásait. „A zászlóalj május 28-a óta állandóan harcban áll — olvashatjuk a hadijelentésben —, igen nagy menetteljesítményeket mutatott fel... Az V. zászlóalj kiváló parancsnoka Pichel Adolf és igen jó századparancsnokai szak-szerű vezetésével eddig a legkitűnőbb fegyelmet mutatta. Tegnap a zászlóalj háromszor támadott, igen nehéz viszonyok mellett. Pichel elvtárs úgy tegnap, mint ma, nyugodt és öntudatos fellépésével válságos helyzeteket állított helyre.” Majd egy másik helyen: „... ki kell emelni Pichel zászlóaljparancsnokot, kinek hidegvérű, nyugodt és egyszersmind hősiességének köszönhető, hogy a dan-dár északi és nyugati frontja a cseheknek túlerővel megkísérelt ellentámadásai dacára elég szilárdan állt”¹³ — hangsúlyozzák a június 12-i jelentések.

Napokig tartó állóharc után, június 13-án, a 2. csehszlovák hadosztály kon-

10 A magyar Vörös Hadsereg 1919. I. m. 324—325. o.

11 A 3. hadosztályparancsnokság 108/5. hdm. sz. jelentése. HL MTK ir. 68. csomó.

12 A Hadseregparancsnokság 608/13. hdm. sz. intézkedése. HL MTK ir. 52. csomó.

13 Párttörténeti Közlemények, 1959. 2. sz., 221—222. o. *Szántó Rezső*: A magyar Vörös Hadsereg nemzetközi alakulatairól.

A Marx—Lenin Ház, az internacionalisták politikai szervezetének központja (Budapest V., Rózsa F. u. 61.)

centrikus támadást indított a 80. dandár Zólyomot védő csapatai ellen. A dandár teljesen lehetetlen katonai erőviszonyok mellett, minimális erőkkel teljesítette kötelességét, ám a csapatok visszavonása elkerülhetetlenné vált...

Mint ismeretes, a magyar tanácskormány hosszás vita után arra az elhatározásra jutott, hogy elfogadja a Clemenceau-jegyzék feltételeit és a Tiszántúl visszaadásának ígérete ellenében kiüríti a felszabadított szlovákiai területeket. Ez utóbbi meg is történt.

Alig néhány nappal a visszavonulás után a hadsereg új vezérkari főnöke — Julier Ferenc — kiadta azokat az intézkedéseket, amelyek a Tiszántúl katonai felszabadításának előzetes terveit tartalmzták. E terv a nemzetközi egységek részvételével is számolt.

Az ezredek júliusi állapotáról nincsenek pontos ismereteink. Csupán annyit tudunk, hogy a 26. ezred zömében oroszokból és magyarokból, a 27. nagyobb-részt osztrákokból és lengyelekből állt. A feltöltés során a zászlóalj-törédekek összeolvadtak, a pótlásokat a négy zászlóalj között osztották fel. A tiszai offenzíva kezdetekor — megközelítőleg — 2000—2200 vöröskatona tartozott a nemzetközi dandárba.

A Hadseregparancsnokság július 13-i utasítása értelmében a 80. dandárnak — egy nappal az I. és III. hadtest támadása után — Tiszafürednél, átkelve a Tiszán, Debrecen irányába kellett folytatnia előnyomulását. E parancsot a dandár — normális körülmények között — nem teljesíthette volna, hisz nem voltak megfelelő átkelési eszközei és egyetlen útege elégtelen volt az átkelés támogatására. Mindezek ellenére július 22-én — egész napos tűzharc után — az átkelés sikerült: „Az I. és II/27. zászlóalj Tiszafürednél átkeltek a Tiszán és a város szegélye felé szorították vissza a makacsul védekező, gépfegyverekkel jól felszerelt ellenséget. A beérkezett kettő menetszázad és az I/2., I/26. zlj. most követi a 27. ezredet. Az I/2., I/26. zlj. Dorogmánál kel át ma este... Saját veszteség a váltakozó harcokban néhány halott, köztük egy századparancsnok (volt hdgy.) és körülbelül ötven sebesült, köztük több szakaszparancsnok, valamint a II/27. zlj. parnoka Rotter volt fhdgy. Ellenség vesztesége szintén súlyosnak jelzik. Főleg halottakban.”¹⁴

A kezdeti eredmények azonban csak még jobban elmosták egy bekövetkező tragédia körvonalait. Kevesen voltak ott, akik csak sejthették is, hogy az erőfeszítések hiábavalóak: az erők elégtelenek, a terv árulással terhes, a nemzetközi egységeket tudatosan megfosztották fegyvereiktől.

Huszonnegyedikén délelőtt a nemzetközi ezredek támadó ellenséges erők is felvonultak. Déli 12 és 1 óra között kezdődött déli irányból a 2. lovashadosztály egy ezredének, keleti—északkeleti irányból a 2. vadászadosztály egy ezredének és a 16. gyalghadosztály két zászlóaljának koncentrikus támadása Tiszafüred ellen. Bekövetkezett, amitől kezdettől fogva tartani lehetett: az ellenség Szolnok és Tiszafüred közé ékelődve mindkét oldalon a szabadon hagyott szárnyakra tört. Az átkelést megsínylett négy nemzetközi zászlóaljat mintegy tíz zászlóaljnyi erő támadta egyidőben.

A tragikusra fordult események folytatódtak. Az egyetlen üteg négy ágyúja közül kettő az átkelés során tönkrement. Maradt kettő, amelyeket hihetetlen nehézségek árán vonszoltak át a bal partra, ám néhány lövés után ezek is tönkrementek.

A zászlóalj a Tisza-part felé hátráltak. Ott kavargott a megáradt folyó,

¹⁴ A 80. dandárparancsnokság jelentése 722/—hdm. sz. Orosz internacionalisták a Magyar Tanácsköztársaságért (Dokumentumgyűjtemény) Budapest, 1973. 256. o.

amelyen a visszatéréshez se híd, se megfelelő eszközök nem voltak. Néhány csónak és egyetlen motorcsónak kezdte meg a sebesültek visszaszállítását, de ez sem tartott sokáig. A négy zászlóalj a Tisza bal partjához szorult. Néhol a magas part mögötti védett helyen vetették meg lábukat, míg másutt, a süppedős, latyakos talajon, a parti erdőkbe menekültek. „De nem soká — emlékezik megdöbbenően Kakuk József magyar vöröskatona —, mert a legénység észrevette, hogy az áthordott muníciós ládákban gyakorló töltény van.” A 26. ezred II. zászlóaljának egykori géppuskásai írják: „Kezdett a magunkkal hozott muníció fogytán lenni. A hátulról szállított muníció papír, gyakorló töltény volt. Mintha adott jel lett volna, a román hadsereg fokozta erejét, támadásba ment át. Ezt már papírmunícióval elhárítani nem lehetett. Végül az utolsó fegyvert is kicsavarták kezünkől: a vonalba küldött kézigránátok is hatástalanok voltak.” A 24-i lőszerjelentés szerint az ezredeknél volt 487 rakasz gyalogsági töltény, jórészt gyakorló töltény. Volt 284 darab 10 cm-es tüzérségi lőszer, amelynek ágyú tönkrementek. Volt 432 darab 8 cm-es tüzérségi lőszer, amelyhez ágyúk sohasem voltak és végül volt 600 darab kézigránát, amely — idézem a felvett jegyzőkönyvet — „legfeljebb füstölt, de nem robbant”!

Az ellenséges gyalogságot és lovasságot a néhány helyen még kattogó géppuska visszatartotta a döntő rohamtól. Megtévesztette őket a fegyverdörgés és fegyverfüst. Ám hamarosan felismerték a valódi helyzetet és kézitusára került sor. Az öldöklésnek a sötétedés vetett véget és a visszavergődött, agyonfáradt, testileg-lelkileg elkínzott emberek Poroszlói vánszorogtak.

A harcban részt vett 1626 vörös harcosból 733 tért vissza. A tiszafüredi harcokban a nemzetközi ezredek 893 katonája, a harci létszám 56⁰/₀-a, életét áldozta, vagy fogságba jutott. Ilyen súlyos veszteséget a Vörös Hadsereg egyetlen alakulata sem szenvedett.

Julier vezérkari főnök nem rejtette érzelmeit véka alá. Néhány évvel a Magyar Tanácsköztársaság bukása után szégyenérzet nélkül írta le: „E dandár megsemmisülése fájdalmat igazán nem okozott nekem... Sorsukat megérdemelték”.¹⁵ A beismerés karakterének már csak kiegészítő vonása.

Ma, hatvan év távlatából, tisztelettel gondolunk azokra, akik emlékezetes győzelmek részeseként súlyos áldozatot hoztak. Hősi halottként tiszteljük azokat is, akiket az árulás dobott az ellenség fegyverei elé. Elismerés és köszönet mindazoknak, akik túlélve a szörnyű kataklizmát, szembeszállva az üldözéssel, tevékeny szerepet vállaltak a további harcban, s talán még velünk együtt emlékeznek a távolba tűnt nagy napok hőseire.

15 Magyarország, 1927. július 16. *Julier Ferenc*: Ellenforradalmi lélekkel a Vörös Hadsereg élén.